

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351/354

Мануїлова Катерина Віталіївна

*доктор наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Одеський національний технологічний університет*

Manuilova Kateryna

*Doctor of Science in Public Administration,
Associate Professor of the Department of Public Management and Administration
Odesa National Technological University
ORCID: 0000-0002-0721-7232*

Саханєнко Сергій Єгоровіч

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-науковий інститут публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»*

Sakhanienko Sierhieï

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Regional Studies
Educational and Research Institute of Public Service and Management of
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0000-0001-8376-0328*

Чікунда Ольга Сергіївна

*магістр кафедри публічного управління та адміністрування
Одеського національного технологічного університету*

Chikunda Olha

*Master of the Department of Public Management and Administration
Odesa National Technological University
ORCID: 0009-0004-0101-1577*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню проблем конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах глобалізації. Мета статті – визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти в умовах глобалізації.*

З'ясовано, що у вітчизнах вишах дуже низький відсоток іноземців, недостатній рівень якості вищої освіти та низька конкурентоспроможність.

Для покращення конкурентоспроможності вишів Міністерству освіти і науки України необхідно: здійснювати моніторинг конкурентного становища національної системи вищої освіти; аналізувати досвід надання освітніх послуг найбільш конкурентоспроможних вишів світу; співпрацювати з незалежними міжнародними експертами з мережі міжнародних агентств із забезпечення якості; розробити державну стратегію розвитку національних ВНЗ; покращити фінансування вищої школи; постійно переглядати чинне законодавство на відповідність вітчизняної вищої освіти міжнародним та європейським освітнім стандартам ЄС та наявним глобальним викликів.

Наголосимо, що успішна реалізація означених напрямків модернізації вищої освіти у повному обсязі можлива лише за умови припинення воєнного стану та донорської допомоги країн ЄС та інших міжнародних організацій.

Конкурентоспроможність вишів тісно пов'язано з політичним й економічним станом країни, рівнем розвитку ринку освітніх послуг, обсягом державних видатків на освіту та демографічними чинниками.

Перспективним напрямом подальших досліджень є здійснення постійного моніторингу конкурентного освітнього середовища, діагностика та врахування зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на конкурентоспроможність системи вищої освіти України. Означене дасть змогу своєчасно оцінювати конкурентоспроможність вишів на ринку освітніх послуг та оперативно реагувати на його зміни.

Ключові слова: *вища освіта України, конкурентоспроможність, глобалізація, модернізація, моніторинг, конкурентні переваги.*

Summary. *The article is concerned with studying the problems of competitiveness of higher education in Ukraine in the context of globalisation. The purpose of the article is to identify ways to improve the competitiveness of the national higher education system in the context of globalisation.*

It is found that domestic higher education institutions have a very low percentage of foreigners, insufficient quality of higher education and low competitiveness.

To improve the competitiveness of universities, the Ministry of Education and Science of Ukraine should: monitor the competitive position of the national higher education system; analyse the experience of providing educational services of the most competitive universities in the world; cooperate with independent international experts from the network of international quality assurance agencies; develop a state strategy for the development of national universities; improve the financing of higher education; constantly review current legislation for compliance of domestic higher education with international standards.

It should be emphasised that successful implementation of these areas of higher education modernisation in full is possible only if the martial law is lifted and donor assistance from the EU and other international organisations is provided.

The competitiveness of higher education institutions is closely related to the political and economic situation in the country, the level of development of the educational services market, the amount of public spending on education and demographic factors.

A promising area for further research is the ongoing monitoring of the competitive educational environment, diagnostics and consideration of external and internal factors that affect the competitiveness of the higher education system of Ukraine. This will make it possible to timely assess the competitiveness of universities in the market of educational services and respond promptly to its changes.

Key words: *higher education in Ukraine, competitiveness, globalisation, modernisation, monitoring, competitive advantages.*

Постановка проблеми. Економічне зростання та конкурентоспроможність сучасних країн світу значною мірою залежать від наявності освіченої та кваліфікованої фахової робочої сили, а також від впровадження інноваційних технологій для підвищення продуктивності й ефективності праці. Вища освіта робить вагомий внесок у задоволення цих потреб/ Крім того, у сучасному світі якісні системи вищої освіти сприяють встановленню міцних міжнародних зв'язків та обміну студентами, дослідниками, проєктами, ідеями долаючи кордони між державами і тим самим об'єднують глобалізований світ.

Глобальні процеси в сучасному світі значно вплинули на вищу освіту та сформували основні чинники, що позначаються на способі та якості надання освітніх послуг у вищих навчальних закладах країн світу. Ключовою ознакою сучасного глобального освітнього простору є намагання об'єднати різноманітні системи, рівні та ступені освіти, які існують у різних освітніх установах країн світу, які суттєво відрізняються один від одної своїми освітніми, культурними, етнічними та

філософськими традиціями, а також за завданнями, цілями та станом розвитку галузі.

На жаль, в Україні проблема підвищення конкурентоспроможності вищої освіти та нагальною проблемою. Адже якість освітніх послуг, що надаються вищими навчальними закладами щороку погіршується. Це негативно позначається на іміджі країни на світовому ринку освітніх послуг. Отже, підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах глобалізації є вельми актуальною темою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В аналітичному огляді відомих українських науковців Кременя В., Лугового В., Сауха П. та Таланової Ж. В. проведено дослідження стану конкурентоспроможності державних закладів вищої освіти України на 2022 р. Проблемі управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти присвячено дослідження О. Гринькевич, І. Труніної, М. Білик та інші.

Визначення сутнісної характеристики поняття конкурентоспроможності закладів вищої освіти розглянуто у дослідженнях С. Бреус, Г. Пурій, М. Кузнецової та інших. Різні способи підвищення конкурентоспроможності розглянуті О. Яковчук, Н. Холявко, Г. Чекаловською, В. Черненко та іншими.

Узагальнюючи наукові здобутки вітчизняних учених з досліджуваної проблематики, важливо відзначити той факт, що подальшого дослідження потребує з'ясування наслідків глобалізації на конкурентоспроможність вищої освіти України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти в умовах глобалізації освітньої сфери.

Виклад основного матеріалу. Характерним явищем сучасності є те, що вища освіта у світі та в Україні зокрема, перебуває на стадії перехідного етапу від надання теоретичних суспільних знань до

компетентного підходу у навчанні. Компетентнісний підхід став найпоширенішим в силу прикладного характеру, максимальної прагматичності. Особливістю компетентнісного підходу є те, що він ґрунтується на реалізації 2 завдань. По-перше, вища освіта має формувати у здобувачів вищої освіти якості необхідні для здійснення професійної діяльності. По-друге, критерії та параметри оцінювання результатів навчання мають бути стандартизовані та уніфіковані у терміни і результати, які можуть бути інтерпретовані та враховані у вищому освітньому закладі будь-якої країни [1, с. 15].

Ключовою якісною вимогою до вищої освіти в сучасних умовах є її відповідність запитам роботодавців. Так, відповідно до звіту Всесвітнього економічного форуму «Майбутнє робочих місць 2020 – 2025 рр.», до найбільш потрібних навичок які вимагають більшість роботодавців віднесено, критичне мислення та вміння розв'язувати проблеми, самоконтроль, активне навчання, стійкість, стресостійкість і гнучкість [2].

Означені якісні вимоги та суцільна глобалізація вищої освіти спонукає вищі до пошуку власних конкурентних переваг. Адже, у сфері вищої освіти щороку зростає конкурентна боротьба за розширення контингенту студентів та за право успішно функціонувати.

Сучасним інструментом з'ясування ступеня конкурентоспроможності вишів є оцінювання якості освітніх послуг за допомогою авторитетного рейтингу «Times Higher Education World University Rankings 2024» (Світовий рейтинг університетів 2024) (далі – Рейтинг), до якого потрапили 1904 університети в 108 країнах і регіонах.

Світовий рейтинг університетів восьмий рік поспіль очолює Оксфордський університет. У п'ятірку лідерів входить Стенфордський університет, якій посідає друге місце, потіснивши Гарвардський університет на четверте. При цьому Стенфордський університет лідирує в навчанні, тоді як університети Оксфорда та Кембриджа займають перше

місце в дослідницькому середовищі. Массачусетський технологічний інститут посів третє місце. Кембриджському університету належить п'яте місце. Більшість вишів, які вперше приєдналися до Рейтингу, знаходяться в Азії. США є найбільш представленою країною загалом зі 169 установами, а також найбільш представленою в топ-200 (56) [3].

Що стосується вишів України, то до Рейтингу потрапили лише 12 вишів України із 579 зареєстрованих в системі ЄДЕБО [4] (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Times Higher Education World University Rankings 2024. Ukraine

ранг	Назва	Кількість студентів	Іноземні студенти
401–500	Сумський державний університет	8449	24%
601–800	НУ «Львівська політехніка»	22 580	1%
1001–1200	Харківський національний університет радіоелектроніки	7,744	11%
401–500	Сумський державний університет	8449	24%
601–800	НУ «Львівська політехніка»	22 580	1%
1001–1200	Харківський національний університет радіоелектроніки	7,744	11%
401–500	Сумський державний університет	8449	24%
601–800	НУ «Львівська політехніка»	22 580	1%
1001–1200	Харківський національний університет радіоелектроніки	7,744	11%
1201–1500	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	10 592	1201–1500
1501+	Національний авіаційний університет	13 080	1501+
1501+	Національний університет біоресурсів і природокористування України	17,628	1501+

Джерело: складено авторами на основі [5]

З огляду на вищенаведене, можна констатувати, що у вітчизнах вишах, які увійшли до Рейтингу дуже низький відсоток іноземців. Крім того, українські виші, які увійшли до Рейтингу не потрапили навіть у топ-200 вишів. Все це свідчить про недостатній рівень якості вищої освіти та низьку конкурентоспроможність вітчизняних вишів.

Ми повністю підтримуємо думку вітчизняних науковців, що національна система вищої освіти потребує серйозної оптимізації малопотужних закладів вищої освіти, які не можуть забезпечити необхідну якість вищої освіти, вони часто дублюють спеціальність, яка вже представлена в місті та готують фахівців за спеціальностями, що не відповідають профілю закладу вищої освіти, проте саме малопотужні заклади вищої освіти споживають значні державні ресурси [6, с. 7].

Ми вважаємо, що для покращення конкурентоспроможності вітчизняних вишів та підвищення якості надання освітніх послуг Міністерству освіти і науки України необхідно:

1. Здійснювати на постійній основі моніторинг конкурентного становища національної системи вищої освіти.

2. Аналізувати досвід надання освітніх послуг найбільш конкурентоспроможних вишів і наукових установ у світі й впроваджувати їх досягнення у вітчизняну систему вищої освіти.

3. Необхідно встановлення тісної співпраці з незалежними міжнародними експертами з мережі міжнародних агентств у тому числі із Quality Beyond Boundaries Group (QBBG), яке спеціалізується питаннями транснаціональної вищої освіти [7].

4. Слід розробити державну стратегію розвитку національних ВНЗ, які могли б скласти конкуренцію на світовому ринку освітніх послуг.

5. Покращити фінансування вищої школи та матеріальної бази.

6. Оновити вітчизняну науково-технічну інфраструктуру.

7. Підняти престижність та мотивацію науково-педагогічних працівників через підвищення заробітних плат і преміювань.

8. Постійно переглядати чинне законодавство на відповідність вітчизняної вищої освіти міжнародним та освітнім стандартам ЄС та здійснювати гармонізацію та імплементацію вітчизняного освітнього законодавства відповідно до глобальних викликів.

Наголосимо, що успішна реалізація означених напрямків модернізації вищої освіти у повному обсязі можлива лише за умови припинення воєнного стану та донорської допомоги країн ЄС та інших міжнародних організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Конкурентоспроможність вищої освіти – це здатність максимально задовольняти потреби споживачів освітніх послуг за допомогою урахування глобалізаційних процесів та тенденцій у вищій освіті.

Конкурентоспроможність вишів тісно пов'язано з політичним й економічним станом країни, рівнем розвитку ринку освітніх послуг, обсягом державних видатків на освіту та демографічними чинниками (чисельністю населення, віковій структурі населення, рівнем освіти тощо).

Перспективним напрямом подальших досліджень є здійснення постійного моніторингу конкурентного освітнього середовища, діагностика та врахування зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на конкурентоспроможність вищої освіти України. Означене дасть змогу своєчасно оцінювати конкурентоспроможність вишів на ринку освітніх послуг та оперативно реагувати на зміни.

Література

1. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід. Київ : Ін-т вищ. освіти. КНЕУ ім. Вадима Гетьм., 2016. 62 с.
2. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/> (дата звернення: 31.07.2023).
3. World University Rankings 2024. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking> (дата звернення: 09.10.2023).

4. Заклади освіти | Відкриті дані | Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Заклади вищої освіти | Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/universities/?ut=1> (дата звернення: 09.08.2023).
5. World University Rankings 2024. Ukraine. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking#!/length/25/locations/UKR/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats (дата звернення: 30.09.2023).
6. Кремень В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю., Таланова Ж.В. Мережа державних закладів вищої освіти України: аналітичний огляд конкурентоспроможності. *Вісник НАПН України*. 2022. Т. 4 (1). 8 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35075/1/252-Текст%20статті-522-1-10-20220428.pdf> (дата звернення: 11.09.2023).
7. KHDA - Quality Beyond Boundaries Group. KHDA - Quality Beyond Boundaries Group. URL: <http://www.qbbg.ae/> (дата звернення: 09.10.2023).

References

1. Kompetentnisnyi pidkhid u vyshchii osviti: svitovyi dosvid [Competency approach in higher education: world experience]. Kyiv : In-t Vyshch. Osvity. KNEU im. Vadyma Hetm., 2016. 62 s. [in Ukrainian].
2. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/> (date of access: 31.07.2023).
3. World University Rankings 2024. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking> (date of access: 09.10.2023).

4. Zaklady osvity | Vidkryti dani | Reiestr subiektiv osvitnoi diialnosti. Zaklady vyshchoi osvity | Reiestr subiektiv osvitnoi diialnosti [Educational institutions Open data. Register of subjects of educational activity. Institutions of higher education. Register of subjects of educational activity]. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/universities/?ut=1> (date of access: 09.08.2023) [in Ukrainian].
5. World University Rankings 2024. Ukraine. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking#!/length/25/locations/UKR/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats (date of access: 30.09.2023).
6. Kremen, V.H., Luhovyi, V.I., Saukh, P.Iu., Talanova, Zh.V. (2022). Merezha derzhavnykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: analitychnyi ohliad konkurentospromozhnosti [Network of state higher education institutions in Ukraine: an analytical review of competitiveness]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 4 (1), 8 s. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35075/1/252-Tekst%20statti-522-1-10-20220428.pdf> (date of access: 11.09.2023) [in Ukrainian].
7. KHDA - Quality Beyond Boundaries Group. KHDA - Quality Beyond Boundaries Group. URL: <http://www.qbbg.ae/> (date of access: 09.10.2023).